

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ БЕЗРОБІТНИХ У НОВИХ УМОВАХ РИНКУ ПРАЦІ

школы: опыт, поиск, задачи, пути реализации. – М.: Высшая школа, 1987. – 343 с.

3. Беляева А. П. Тенденции развития профессионального образования // Педагогика. – 2003. – № 6. – С. 21 – 26.

4. Камінецький Я. Професійно-технічна освіта: виклики сьогодення і потреби системних змін // Педагогика і психологія професійної освіти. – 2007. – № 6. – С. 237 – 241.

5. Клим Б. До питання формування переліків професій для професійно-технічних навчальних закладів // ПППО. – 2004. – № 3. – С. 145 – 156.

6. Куприянов А. А., Пенчева Т. Проектирование структуры и содержания учебников для подготовки рабочих широкого профиля // Научные основы структуры и содержания профессионально-технической подготовки

рабочих по группам профессий и профессиям широкого профиля: Сб. науч. тр. / ВНИИ профтех-образования. – Л.: ВНИИ ПТО, 1982. – С. 76 – 90.

7. Профессиональная педагогика / Батышев С.Я. и др. – М.: "Ассоциация "Профессиональное образование", 1999. – 904 с.

8. Стариков И. М. Обучение рациональным методам труда молодых рабочих. – М.: Экономика, 1983. – 128 с.

9. Старобина Е. М. Совершенствование учебных программ для подготовки рабочих широкого профиля в соответствии с требованиями НТП // Научные основы совершенствования учебных планов и программ для подготовки рабочих широкого профиля: Сб. науч. трудов / ВНИИ профтехобразования. – Ленинград: ВНИИ профтехобразования, 1987. – С. 70 – 76.

Стаття надійшла до редакції 13.05.2009

УДК 331.56/.57

Наталя Бідюк, кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри практики іноземної мови і методики викладання
Хмельницького національного університету

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ БЕЗРОБІТНИХ У НОВИХ УМОВАХ РИНКУ ПРАЦІ

У статті розглянуто проблему адаптації безробітних в нових умовах сучасного ринку праці. Проаналізовано різні психолого-педагогічні підходи до розв'язання проблеми адаптації. Головна увага концентрується на механізмах соціально психологічної адаптації безробітних та шляхах її забезпечення.

Ключові слова: адаптація, безробітні, особистість, соціально-психологічний чинник.

Актуальність проблеми. Проблема психологічного забезпечення адаптації людини до різних умов діяльності досить гостро набуває актуальності у періоди переломних етапів розвитку суспільства в умовах кризових ситуацій. Одним з джерел появи таких ситуацій є економічна криза, безробіття, масові звільнення. З часу появи перших масових звільнень пройшло більше десяти років, закономірним є припущення, що у суспільстві вже сформувалися певні адаптаційні процеси.

Становлення ринкових відносин зумовлює появу нових соціальних статусів і ролей, духовних цінностей, соціальних вимог, до яких безробітні мають адаптуватися, щоб ефективно включатися в соціально-трудові відносини. Але суспільні зміни відбуваються надто швидкими темпами і мають досить суперечливий характер, що значно

ускладнює адаптацію безробітних, призводить до порушення усталених форм їх взаємодії із соціальним середовищем, а також утруднює адекватну реакцію на зміни, що відбуваються.

Явище безробіття на сучасному етапі розвитку українського суспільства має негативні наслідки як для самого безробітного, так і для держави. Негативні ефекти спостерігаються на економічному і соціальному рівнях функціонування суспільства, а також на соціально-психологічному рівні функціонування особистості. У зв'язку з цим актуалізується потреба в ефективних механізмах і технологіях їх нівелювання, перш за все – на особистісному рівні.

Аналіз останніх публікацій. Проблема процесу адаптації безробітних в умовах сучасного ринку праці, а також виявлення факторів, що зумовлюють успішність цього процесу становить

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ БЕЗРОБІТНИХ У НОВИХ УМОВАХ РИНКУ ПРАЦІ

науковий інтерес у психолого-педагогічних дослідженнях. Аналіз наукової літератури показав, що незважаючи на значний інтерес науковців Л. Анциферової, Д. Андрєєвої, В. Баришнікова, Ф. Березіна, Ю. Деражне, А. Донцова, А. Жмирікова, О. Киричук, В. Колосникової, К. Кязімова, М. Лукашевича, Н. Максимової, О. Мед, В. Паригіна, Є. Рикової, В. Скульської, О. Смирнової, Л. Штаманетян, І. Шелест та інших до визначеної проблеми, у психолого-педагогічній теорії та практиці даний аспект є недостатньо дослідженим.

Таким чином, відсутність у науковій літературі детального розгляду даної проблеми, а також нагальна потреба у вивченні провідних ідей вітчизняного та зарубіжного досвіду визначили **мету статті** – розкрити психолого-педагогічні та соціальні механізми адаптації безробітних в нових умовах ринку праці.

Виклад основного матеріалу. Необхідною умовою нормальної, плідної діяльності людини є оптимальна її збалансованість з навколишнім середовищем, тобто можливість задоволення людиною своїх потреб та цілей шляхом такої поведінки, яка відповідає нормам моралі та не суперечить вимогам суспільства. Оскільки цілі людини та вимоги соціального оточення досить мінливі, оптимальна збалансованість особистості та середовища – поняття динамічне. Для підтримки рівноваги потрібен постійний процес адаптації. Даний процес починає діяти, якщо виникає дисбаланс системи “особистість – середовище”, і людина знаходиться у стані психічної напруги. Такий стан виникає у процесі адаптації людини до умов її життєдіяльності та є формою мобілізації резервів організму [4, 28].

Звичайно, можна виокремити різні фактори, які зумовлюють виживання людини як індивіда. Проте всі вони пов’язані, з одного боку, зі здатністю організму регулювати параметри внутрішнього стану, а з іншого – зі здатністю опосередкованого відображення людиною навколишньої дійсності.

В умовах соціально-психологічної напруги безробітні вибирають різні моделі поведінки. Існує досить популярний сьогодні погляд, що моделі поведінки або стратегії розкриваються у різних формах адаптації. Серед безробітних спостерігаються різні стратегії соціально-трудової поведінки, що значною мірою залежать від їхніх соціально-трудових очікувань. Очікування безробітних є різноманітними та досить неоднозначними, що істотно позначається на формуванні їхніх поведінкових стратегій щодо трудової активності та професійної адаптації в ринкових умовах.

Проблема адаптації є однією з провідних тенденцій у науковому пізнанні, оскільки саме механізми адаптації, які народжені у процесі еволюції, забезпечують можливість існування організму у постійно змінних умовах навколишнього середовища. Одним з перших, хто досліджував проблему адаптації живого організму як цілісної системи, був французький фізіолог К. Бернар. Саме він висунув припущення про те, що будь-який живий організм, у тому числі людський, має можливість існувати, оскільки володіє здатністю постійно зберігати сприятливі для свого існування параметри внутрішнього стану організму. Такий процес здійснюється завдяки тому, що всі системи та процеси, які відбуваються в організмі, знаходяться у постійній рівновазі. Доки зберігається рівновага, організм живе та діє. Поспіль, ідея К. Бернара щодо сталості внутрішнього стану організму була підтримана та досліджена американським фізіологом У. Кенноном, який назвав цю властивість людського організму гомеостазом. Звичайно, що людський організм, прагнучи досягти внутрішньої рівноваги, одночасно повинен пристосовуватися до зовнішніх умов для отримання необхідних для життя компонентів. Саме таке явище визначає зміст поняття “адаптація”. Адаптація людини відбувається на більш високому рівні і здійснюється шляхом складних механізмів фізіологічної, психологічної та соціальної адаптації. Таким чином, термін “адаптація” можна розглядати як властивість людини з одного боку, і як характеристика її стійкості до навколишнього середовища, з іншого. Адаптація виступає як процес пристосування людини до умов, які постійно змінюються. На думку науковців, під адаптацією розуміють активну взаємодію людини з соціальним середовищем. Адаптивність стратегії поведінки у важливих ситуаціях зумовлюється адаптивними можливостями особистості, особливостями сприйняття та оцінки нею важливої для неї ситуації [6, 205].

У словнику С.У. Гончаренка адаптація тлумачиться як “соціальне пристосування, процес або результат процесу, який передбачає гармонійне з точки зору індивідуальних прагнень людини задоволення її потреб, створення умов для її (людини) здорового, щасливого життя в суспільстві” [3, 15].

Для успішного процесу соціальної адаптації важливу роль відіграють вихованість людини, її кмітливність, самостійність, відповідальність, її приналежність до певної соціальної групи.

Доцільно враховувати зворотній характер

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ БЕЗРОБІТНИХ У НОВИХ УМОВАХ РИНКУ ПРАЦІ

адаптації людини та середовища, в якому вона вступає у регулятивні адаптаційні зв'язки. Стійка психічна адаптація це рівень діяльності, який визначає адекватну заданим умовам середовища поведінку людини, її ефективну взаємодію з середовищем та успішну діяльність без значної нервово-психічної напруги.

У психології широкого розповсюдження отримав гуманістичний напрям, заснований на принципі прагнення до напруги. У стані постійної напруги значно збільшуються інтелектуальні та фізичні можливості людини, її працездатність, активізуються функції органів та систем. Стан напруги – необхідна передумова успішного розвитку та удосконалення. В рамках цього напрямку сформована американська концепція самоактуалізації особистості А. Маслоу, теорії особистості Г. Олпорта, К. Роджерса та інших дослідників.

Сучасні позиції психологів щодо визначення адаптації базуються на роботах І.П. Павлова, І.М. Сеченова, П.К. Анохіна, Г. Сельє та інших відомих дослідників, в яких чітко простежується два загальних підходи до адаптації. З одного боку, адаптація розглядається як властивість будь-якої саморегулюючої системи, яка забезпечує стійкість до умов навколишнього середовища, з іншого боку, адаптація – це динамічна освіта, безпосередній процес пристосування до умов навколишнього середовища. Психологи розрізняють три функціональні рівні адаптації: фізіологічний, психологічний та соціальний. Вказані рівні взаємопов'язані між собою, впливають один на одного, визначають інтегральну характеристику загального рівня функціонування всіх систем організму. Така інтегральна характеристика – це динамічна освіта, яку прийнято називати функціональним станом організму [2, 33].

Відомий дослідник В.І. Медведєв розглядає адаптацію як постійний процес взаємодії людини та середовища, який здійснюється на двох рівнях: фізіологічному та соціально-психологічному. Такий зв'язок, на його думку, в системі “людина – середовище” є системотвірним та визначає функціональний стан організму. Функціональний стан організму безпосередньо відображає особливості процесу адаптації. Досягнення будь-якого рівня функціонування, а, відповідно, адаптації, здійснюється шляхом діяльності механізмів регуляції. Властивості особистості є провідними механізмами регуляції в процесі адаптації організму до умов середовища. Загальновизнаним принципом регуляції є особистісний. Проте, на думку психологів,

особистісні механізми регуляції досить різноманітні, їхня організація відповідає ієрархії структури особистості, яка включає властивості нервової системи, тип темпераменту, загальну емоційну спрямованість, здатність до нейтралізації негативних емоційних проявів, вольові якості тощо [5, 447].

Доведено, що джерелом соціально-психологічних явищ у сфері ринку праці виступає трудова діяльність. Аналіз психологічної структури трудової діяльності безробітних, показав, що організація безробітним власної трудової діяльності – це досить складний соціально-психологічний процес. Умовою його реалізації є аналіз та оцінка предметної ситуації, встановлення цілей, усвідомлення потреб, формування мотивів і мотивації, визначення правил реалізації діяльності, спрямованої на досягнення кінцевого результату.

Соціальний процес засвоєння особистістю нової трудової ситуації внаслідок активної взаємодії особистості й трудового середовища називають трудовою адаптацією. Вона сприяє стабільності, згуртованості колективу, створенню в ньому умов для самовияву і самореалізації особистості, розвитку її творчих нахилів, соціалізації особистості. Виокремлюють кілька її видів.

Фізіологічна адаптація. Полягає у пристосуванні безробітних до організаційних (змінність, розпорядок) і санітарно-гігієнічних умов праці.

Професійна адаптація. Виявляється в оволодінні фаховими вміннями та навичками, формуванні професійно необхідних якостей, розвитку стійкого позитивного ставлення до своєї професії. Головним показником професійної адаптації є швидкість та якість освоєння безробітним своєї спеціальності, активне освоєння характерних для неї операцій, дій, рухів відповідно до технологічного процесу, посадових обов'язків, норм витрат праці, а також готовності до прийняття рішень і дій в стандартних виробничих ситуаціях.

Зміна умов буття ставить перед особистістю ряд проблем із освоєння нових технологій, взаємодії з новою історичною дійсністю. Така ситуація вимагає одночасного формування у безробітного двох протилежних соціально-психологічних особливостей – соціальної лабільності, що забезпечує поступову адаптацію до соціальних змін, і розвинутої персональної ідентичності, яка складає внутрішню основу особистості, що є опорою для її самовизначення.

Соціально-психологічна адаптація. Суть її в ознайомленні безробітного з членами колективу,

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ БЕЗРОБІТНИХ У НОВИХ УМОВАХ РИНКУ ПРАЦІ

особливостями міжособистісних стосунків, засвоєнні традицій і цінностей, вимог колективу. Показниками такої адаптації є встановлення позитивних взаємин з колегами, керівництвом тощо. Цей загальний настрій поступово утверджується, набуває відносної самостійності, починає активно впливати як на індивідуальний настрій та ефективність функціонування окремого працівника, так і на колективний настрій та результативність роботи, що свідчить про наявність у колективі певного соціально-психологічного клімату.

Зазначимо, що соціально-психологічна адаптація безробітних – це постійний процес активного пристосування безробітного до умов ринку праці, а також це результат цього процесу. Співвідношення цих компонентів, яке визначає характер поведінки безробітного, залежить від цілей, ціннісних орієнтацій, можливостей досягнення цілей у соціальному середовищі та від його індивідуальних особистісних якостей. Відповідно до потреб, мотивів безробітного, його психологічних якостей, а також періодів якісних змін у житті можна виділити два провідних типи соціально-психологічної адаптації безробітних: *активний та пасивний*. Активна адаптація включає перевагу власного впливу безробітного на соціальне середовище. Пасивна адаптація включає комфортне прийняття безробітним цільових та ціннісних орієнтацій зовнішньої соціальної сфери. Головним критерієм ефективності адаптаційного процесу є максимально ймовірне задоволення актуальних потреб безробітних через відповідності їх поведінки та діяльності умовам середовища. Важливим аспектом соціально-психологічної адаптації безробітних є прийняття останніми своєї соціальної ролі. Ефективність адаптації залежить від того, наскільки адекватно безробітний сприймає себе та свої соціальні зв'язки.

На психологічному рівні адаптація безробітних здійснюється шляхом успішного прийняття рішень, прояву ініціативи, відповідальності тощо. Соціальна адаптація – це процес ефективної взаємодії із соціальною сферою, протягом якого безробітний оволодіває механізмами соціальної поведінки та засвоює її норми, які мають адаптивне значення. Соціально-психологічна адаптація виступає засобом захисту безробітного, за допомогою якого послаблюються та усуваються психологічна напруга, дестабілізаційний стан, хвилювання під час взаємодії з іншими людьми, суспільством в цілому. Захисні механізми психіки виступають як способи психологічної адаптації безробітних.

У проблемних ситуаціях, які не пов'язані із подоланням перешкод на шляху до досягнення певних цілей, адаптація відбувається за допомогою конструктивних механізмів (процесів пізнання, цілеспрямованості, доцільності, комфортної поведінки). Конструктивні механізми дозволяють безробітним адекватно реагувати на зміни соціальних умов, використовуючи можливість здійснювати оцінку ситуації, аналіз, синтез та прогнозування подій тощо. Психологи виділяють такі механізми адаптації безробітних: соціальну уяву, соціальний інтелект, реалістичну спрямованість свідомості, орієнтацію на належне.

У цьому контексті заслуговує на увагу наукове обґрунтування підходу щодо виявлення механізмів адаптації індивіду відомого психолога Ф.Б. Березіна, який базується на таких положеннях: адаптація відбувається на всіх рівнях організації людини, у тому числі і на психологічному; психічна адаптація є центральною ланкою у загальній адаптації людини, оскільки саме характер психічної регуляції визначає характер адаптації в цілому. До числа механізмів, які забезпечують успішність адаптації, Ф. Березін відносить різні форми психологічного захисту (перешкода усвідомлення факторів загрози, які викликають тривогу; можливість фіксувати тривогу; зменшення рівня спонукання; усунення тривоги) та компенсації [1, 62 – 65]. Використання індивідом неадекватної форми психологічного захисту призводить до прояву такого стану як фрустрація – психологічний стан людини, який зумовлений об'єктивно непереборними труднощами, які виникли під час досягнення цілей або розв'язання певних задач (неузгодженість між поведінкою та результатом). Фрустрація є майже неминучим наслідком конфлікту між потребами людини та обмеженнями суспільства, умовами діяльності тощо. Тобто, неможливість задовольнити будь-яку потребу зумовлює певну психічну напругу, що призводить до зриву процесу адаптації.

Одним із механізмів запобігання надмірної емоційної напруги є гармонійний розвиток особистості, формування самостійної світоглядної позиції, а також формування правильної оцінки значущості події, що відбувається, прийняття та вибір адекватного рішення. Важливим моментом даної проблеми є забезпечення особистості правильною різноплановою інформацією для запобігання прояву дезадаптаційних форм поведінки. При цьому, неабияке значення мають заздалегідь підготовлені стратегії відступу, тобто запасний варіант дій на випадок невдачі для забезпечення оптимістичного настрою.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ БЕЗРОБІТНИХ У НОВИХ УМОВАХ РИНКУ ПРАЦІ

У процесі соціально-психологічної адаптації безробітний прагне досягти гармонії між внутрішніми та зовнішніми умовами життєдіяльності. Під час здійснення такої гармонії підвищується рівень особистісної адаптованості. На особистісному рівні адаптація може бути:

- внутрішньою (перебудова функціональних структур та систем особистості при певній трансформації середовища її життєдіяльності);
- зовнішньою (поведінковою, пристосованою, коли особистість не зберігає свою самостійність та змістовно не перебудовується);
- змішаною (особистість частково перебудовується та пристосовується до середовища, зберігаючи при цьому своє "я" та свою самостійність).

Таким чином, процес адаптації безробітного до нових трансформацій та перебудов соціального середовища – це багатогранне явище, яке спрямоване на забезпечення формування комплексу психічних реакцій, які визначають адекватну поведінку та ефективну взаємодію з середовищем. Процес адаптації відбувається на трьох функціональних рівнях: фізіологічному, психологічному та соціальному. При цьому усі ці рівні представляють інтегральну характеристику загального рівня функціонування всіх систем організму. Забезпечення процесу адаптації на цих рівнях відбувається шляхом діяльності певних фізіологічних та психічних механізмів. Особистісні характеристики безробітного впливають на характер адаптації і є одними з провідних механізмів регуляції в процесі адаптації. Процес соціально-психологічної адаптації безробітних необхідно розглядати як складне комплексне явище, яке включає два критерії: зовнішній (відповідність соціальним вимогам) та внутрішній (загальну психічну рівновагу).

Статус безробітного вимагає від особистості продукування нових моделей поведінки, пов'язаних з адаптацією, переоцінкою звичних уявлень щодо ролі власної активності в процесі підвищення рівня її соціального та матеріального благополуччя.

У нашому контексті становили інтерес виявлені вітчизняною дослідницею О. Петроє основоположні соціально-психологічні чинники, які є необхідними орієнтирами для формування ефективної регулятивної державної політики у сфері ринку праці та зайнятості. Серед факторів, які зумовлюють специфіку соціально-психологічних явищ у сфері ринку праці, найбільш значущими виступають: державна політика у цій сфері та реальна соціально-психологічна ситуація (особливості соціально-трудової поведінки; професійні наміри; рівень ринкової свідомості суб'єктів соціально-трудових відносин) [7, 7].

Створення умов адаптації безробітних на ринку праці здійснюється шляхом розвитку системи професійної підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації з метою подальшого працевлаштування, сприяння відкриттю власної справи. Особливої уваги заслуговує розвиток нових форм зайнятості, таких як: самозайнятість, мале, сімейне підприємництво. Адаптація безробітного фахівця до технологічних змін у світі, індустріальної реструктуризації, виникнення нових товарів та послуг, процесів інформатизації "сучасних новацій" до практичної роботи може бути за умови, коли під час навчання він набуває практичного досвіду. Аналіз і прогноз потреби в робочій силі за професіями та рівнями кваліфікації має стати дієвим інструментом реформування системи професійної підготовки. Головна роль у розв'язанні цієї проблеми належить психолого-педагогічній науці, теоретико-емпірична база і потенціал якої можуть ефективно використовуватися при розробці евристичних категорій психолого-педагогічного аналізу механізмів і закономірностей цього явища, а також у діяльності служби зайнятості – соціального інституту перенавчання безробітних.

Висновки. Узагальнюючи теоретичні підходи до вивчення проблем адаптації, можна дати визначення соціально-психологічної адаптації в ситуації безробіття як процесу активного пристосування безробітного до умов ринку праці з метою самореалізації у соціальному та професійному аспекті шляхом трудової діяльності. У результаті даного процесу відбувається психологічна трансформація системи знань, умінь та навичок, ціннісних орієнтацій, самооцінки, структури "Я-образу", а також формуються соціальні та професійні якості, які дозволяють конкурувати на ринку праці. При цьому розвиток процесу адаптації є невизначеним відносно кінцевого результату та його успішного завершення. Досягнення певного рівня адаптації в умовах безробіття, вибір моделі адаптаційної поведінки відбуваються завдяки діяльності особистісних та соціальних механізмів регуляції.

1. Березин Ф.Б. *Психическая и психофизиологическая адаптация человека* / Березин Ф.Б. – Л.: Наука, 1998. – 270 с.

2. Бодров Ф.Б. *Профессиональный подход к проблеме формирования профессионала* / Бодров Ф.Б. *Сб. науч. трудов. Психология субъекта профессиональной деятельности.* – М.: Ярослав. – ДИА-пресс, 2001. – 54 с.

3. Гончаренко С.У. *Український педагогічний словник* / Семен Гончаренко – К.: Либідь, 1997. – 376 с.

НАПРЯМКИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЕКТУВАННЯ В ПЕДАГОГІЦІ

4. Гусева А.С. Технологическая адаптация человека к экстремальным условиям / А.С. Гусева, О.Н. Жданов, Е.А. Яблокова // Банковское дело. – 1996. – №. 11 – 12. – С. 28 – 37.

5. Маклаков А.Г. Общая психология / Маклаков А.Г. – СПб.: Питер, 2000. – 498 с.

6. Мокшанцев Р.И. Социальная психология: учебное пособие для вузов / Р.И. Мокшанцев.

А.В. Мокшанцева. – Новосибирск: Сибирское соглашение; М.: ИНФРА, 2001. – 234 с.

7. Петров О. М. Соціально-психологічні чинники реформування ринку праці 2004 року. Автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / О.М. Петров; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К.. 2004. – 20 с.

Стаття надійшла до редакції 14.02.2009

УДК 378.147.146

Наталія Брюханова, доцент кафедри педагогіки і методики професійного навчання
Української інженерно-педагогічної академії,
м. Харків

НАПРЯМКИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЕКТУВАННЯ В ПЕДАГОГІЦІ

Доведено актуальність вивчення питань, пов'язаних із застосуванням ідей проектування в педагогіці. Наведено результати дослідження принципів і структурних елементів педагогічного проектування, виділення проектувальних умінь і особливостей їхнього формування. Підкреслені суперечливі позиції і запропоновані способи їхнього вирішення на прикладі педагогічної підготовки інженерно-педагогічних кадрів.

Ключові слова: проект, педагогічний об'єкт, принципи проектування, структура проектування, класифікація педагогічних проектів, критерії оцінки проекту.

Постановка проблеми. Нові завдання, які постали перед вищими навчальними закладами в результаті приєднання України до Болонського процесу, посилили роль проектування в педагогічній діяльності. Поняття проекту та проектування застосовується до педагогічних об'єктів різного рангу, їхніх елементів та взаємозв'язків. Але достатньо вивченими при цьому вони не являються: немає однозначного тлумачення обсягу понять, умов та механізму здійснення проектування. Таке становище можна пояснити тим, що дослідники не завжди звертаються до суті та вихідних положень проектування, які мають технічну природу, та не завжди додержуються єдиних, перевірених педагогічною практикою принципів проектування. А це, в свою чергу, приводить до того, що досліджувані процеси, врешті-решт, мають мало чого спільного з проектуванням як таким.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проект (від лат. Proiectus) буквально означає кинутий або виступаючий уперед. Певний час цей термін вживався стосовно технічних об'єктів, що й знайшло відбиття в енциклопедичних та словникових визначеннях проекту: сукупність документів (розрахунків, креслень тощо) для

створення якої-небудь споруди чи виробу [2]; сукупність конструкторських документів, які містять принципове (ескізний проект) чи кінцеве (технічний проект) рішення, що забезпечує необхідне уявлення про конструкцію створюваної споруди (виробу) та вихідні дані для наступного доопрацювання робочої документації [12]; розроблений план споруди, якого-небудь механізму, пристрою (прикметник, який вказує на певну властивість проекту в цьому значенні – проектний) [6, 9, 16]; попередній текст якого-небудь документу [2, 6, 9, 16]; задум, план [2, 6, 9, 16].

Діяльність зі створення проекту зветься проектуванням. На основі тих же джерел стає можливим виділити структурні елементи цієї діяльності та розкрити їхній зміст. Так, суб'єктом є людина, яка здійснює проектування, тобто – проектувальник. Процес діяльності передбачає розробку комплексної технічної документації (проекту, плану), яка містить техніко-економічне обґрунтування, розрахунки, креслення, макети, кошториси, пояснювальні записки та інші матеріали, необхідні для будівництва (реконструкції) населених пунктів, підприємств, споруд, виробництва обладнання, деталей тощо. Ці матеріали та проект взагалі утворюють